מבט על
INSS
המכון למחקרי ביטחון לאומי
THE INSTITUTE FOR NATIONAL SECURITY STUDIES
אוניברסיטת תל אביב
TEL AVIV UNIVERSITY

"נפוליאון בונפרטה" האיראני? התחזקות מעמדו של מוחסן רזאא'י

רז צימט | גיליון 2223 | 18 בנובמבר 2026

התחזקות מעמדו של מוחסן רזאא'י, מזכיר המועצה העליונה לביטחון לאומי באיראן, מעוררת עניין גובר באפשרות הפיכתו לאחד ממוקדי הכוח המרכזיים במדינה לאחר המלחמה. ניסיונו הצבאי והפוליטי, קשריו עם בכירי המשטר ונגישותו למנהיג החדש, מוג'תבא ח'אמנהאי, עשויים לאפשר לו למלא תפקיד מרכזי בעיצוב המדיניות ובגיבוש הסדר עם ארצות הברית. פרשנים איראנים אף הציגו אותו כמועמד אפשרי לתפקיד "נפוליאון איראני", מנהיג חזק שיוכל לשקם את סמכות המדינה ולחלצה ממשבריה. עם זאת, אחרים מטילים ספק ביכולתו לחולל שינוי במבנה השלטוני הקיים. לנוכח אי־הוודאות סביב מעמדו ותפקודו של מוג'תבא, ייתכן שהרפובליקה האסלאמית מתקדמת לעבר דגם שלטוני שבו מרכז הכובד עובר בהדרגה לממסד הביטחוני ולמשמרות המהפכה. טרם ברור אם רזאא'י יצליח לבסס בו מעמד מרכזי לאורך זמן.

דיווחים שהתפרסמו לאחרונה על התחזקות מעמדו של מזכיר המועצה העליונה לביטחון לאומי, מוחסן רזאא'י, בצמרת האיראנית מעוררים עניין גובר באשר לתפקיד שהוא עשוי למלא בעיצוב פניה של הרפובליקה האסלאמית לאחר המלחמה. ב-29 באוקטובר דיווח בעל הטור דייוויד איגנשיוס ב"וושינגטון פוסט" כי המודיעין האמריקאי מזהה את רזאא'י כמוקד כוח מרכזי במשטר. על פי הדיווח, הממשל האמריקאי מעריך כי רזאא'י הוא אחד האישים הבודדים המסוגלים לגבש הסכמה בין מוקדי הכוח השונים באיראן בנוגע להסדר אפשרי עם ארצות הברית בזכות הגורמים הבאים: נגישותו למנהיג החדש, מוג'תבא ח'אמנהאי; מעמדו בקרב מפקדי משמרות המהפכה; יכולתו להשפיע על פעילות המועצה העליונה לביטחון לאומי; וקשריו עם בכירים האחראים לניהול הכלכלה. הדיווח התפרסם על רקע מכתב ששיגר סגן נשיא ארצות הברית, ג'יי־די ואנס, לרזאא'י, ובו הביע נכונות להיפגש עמו ולדון בסיום העימות בין שתי המדינות. גם פגישתו האחרונה של רזאא'י עם נשיא רוסיה, ולדימיר פוטין, ב-5 בנובמבר המחישה את השפעתו הגוברת בצמרת האיראנית.

מעמדו הנוכחי של רזאא'י בולט במיוחד לנוכח מסלולו הפוליטי הארוך ורצוף התהפוכות. רזאא'י, יליד 1954, נמנה עם דור המייסדים של משמרות המהפכה. הוא מונה למפקד הארגון בשנת 1981, בהיותו בן 27 בלבד, ופיקד עליו לאורך רוב מלחמת איראן–עיראק ועד שנת 1997. בשנים שלאחר מכן מילא תפקידים בכירים במערכת הפוליטית, ובראשם כהונה ממושכת כמזכיר המועצה לקביעת האינטרס של המשטר. הוא ניסה כמה פעמים להיבחר לנשיאות, אך ללא הצלחה. כישלונותיו בבחירות, לצד התבטאויות והבטחות כלכליות שעוררו לעיתים ביקורת ולעג, תרמו לדימויו כמועמד נצחי, שאינו מצליח לתרגם את עברו הצבאי המרשים להצלחה פוליטית.

המלחמה והטלטלה שחוללה בצמרת האיראנית פתחו בפני רזאא'י הזדמנות חדשה. חיסולם של בכירים רבים, ובהם המנהיג העליון עלי ח'אמנהאי ומזכיר המועצה העליונה לביטחון לאומי עלי לאריג'אני, שינו את מאזן הכוחות והחזירו את רזאא'י למרכז הבמה. לאחר בחירתו של מוג'תבא למנהיג החדש דווח על מינויו של רזאא'י ליועצו הצבאי. באוגוסט 2026 הוא מונה לנציג המנהיג במועצה העליונה לביטחון לאומי ולמזכיר המועצה. בכך שב רזאא'י לתפקיד בעל השפעה ישירה על עיצוב מדיניות הביטחון הלאומי, לאחר שנים שבהן הייתה השפעתו בעיקרה עקיפה.

מינויו עורר תגובות נרחבות באיראן. ראשי שלוש רשויות השלטון, מפקדים צבאיים ובכירים פוליטיים וביטחוניים שיגרו אליו הודעות ברכה, שחלקן הדגישו את ניסיונו ואת יכולתו לתאם בין מוסדות המדינה. עמדותיו של רזאא'י אינן משתלבות תמיד בחלוקה המקובלת בין מתונים לרדיקלים. הוא מרבה להשמיע איומים כלפי ארצות הברית וישראל ובמהלך המלחמה התנגד לפשרות שלדעתו אינן מבטיחות את האינטרסים האיראניים. טרם מינויו למזכיר המועצה אף הביע הסתייגות

ממזכר ההבנות שנחתם ביוני 2026 בין איראן לארצות הברית. עם זאת, בעבר מתח ביקורת על אופן ניהול המשא ומתן הגרעיני בידי מזכיר המועצה העליונה לביטחון לאומי לשעבר, סעיד ג'לילי, המזוהה עם המחנה הרדיקלי, והדגיש כי מטרת הדיפלומטיה אינה רק להציג עמדות אלא גם להשיג תוצאות. העיתונאי האיראני מהרדאד ח'דיר טען לאחר מינויו למזכיר המועצה כי אין לראות ברזאא'י פוליטיקאי קיצוני והדגיש כי הוא אינו מזוהה עם תפיסתם של חוגים רדיקלים החותרים להמשיך במלחמה ללא קץ עד להופעתו המחודשת של "האימאם השיעי הנעלם".

הדיווחים האחרונים על השפעתו הגוברת של רזאא'י עוררו עניין גם בתקשורת האיראנית, שהחלה לבחון מחדש את מעמדו ואת סיכוייו להפוך לאחד ממוקדי הכוח המרכזיים ברפובליקה האסלאמית. ב-7 בנובמבר פרסם האתר "עצר־י איראן" ניתוח שעסק באפשרות שרזאא'י יצליח לבנות מחדש את המותג הפוליטי שלו. לפי הניתוח, תפקיד מזכיר המועצה העליונה לביטחון לאומי מאפשר לו לשלב בין שלוש הזהויות שאפיינו אותו לאורך השנים: מפקד צבאי, פוליטיקאי ותיק ומי שמבקש לקדם פתרונות למשבר הכלכלי. שילוב זה עשוי לאפשר לו למצב את עצמו כ"מנהל הביטחון הלאומי בעת משבר", המסוגל לתאם בין רכיבי העוצמה הלאומית ברמה האסטרטגית, ובהם העוצמה הכלכלית, הלכידות הפנימית, המאמצים הדיפלומטיים, הטכנולוגיה, החוסן החברתי והיכולת לנהל את המדינה. עם זאת, המאמר הדגיש כי עצם המינוי אינו מבטיח את הצלחתו. אם רזאא'י יסתפק בנוכחות תקשורתית מוגברת ובהתבטאויות תכופות, הוא עלול לשחזר את חולשותיו הפוליטיות הישנות. רק אם יוכיח יכולת ממשית לתאם בין מוקדי הכוח השונים, לגשר בין ההנהגה לציבור הרחב ולפתור משברים, יוכל לבסס מעמד חדש.

הדיון במעמדו של רזאא'י קיבל ביטוי מסקרן בהתייחסות אליו כאל "נפוליאון בונפרטה האיראני". עבדולרזא דאווארי, ששימש בעבר יועצו של הנשיא לשעבר מחמוד אחמדינז'אד, פרסם פוסט בחשבון ה-X שלו, ובה טען כי איראן זקוקה לדמות חזקה, כדוגמת נפוליאון, שתוכל לשקם את סמכות המדינה, לייעל את תהליכי קבלת ההחלטות ולרתום את יכולותיה לשיקום הכלכלה ולחיזוק הלכידות הלאומית. רזאא'י, לשיטתו, עשוי להיות האיש המתאים למשימה. דאווארי הדגיש כי רבים ממפקדי הצבא והבכירים הפוליטיים כיום, ובהם יו"ר המג'לס, מוחמד באקר קאליבאף, ומפקד משמרות המהפכה, אחמד וחידי, שירתו בעבר תחת פיקודו של רזאא'י. מעמדו הפיקודי הבכיר בעבר, לצד ניסיונו הפוליטי והניהולי וקשריו הענפים, מעניקים לו יתרון ייחודי ביכולתו לגבש קואליציה רחבה בין מוקדי הכוח השונים החיונית ליציאה מן המשבר הנוכחי.

התייחסותו של דאווארי משתלבת בשיח רחב יותר המתנהל באיראן בשנים האחרונות סביב האפשרות להופעתו של "נפוליאון איראני". אחד ממקדמיו הבולטים של רעיון זה הוא הכלכלן והפרשן הפוליטי סעיד לילאז. כבר לפני כעשור העריך לילאז כי הרפובליקה האסלאמית מתקדמת לעבר דגם שלטוני חדש, שבמרכזו מנהיג חזק שיצמח מתוך המערכת הקיימת ויוביל את המדינה אל מחוץ למבוי הסתום הפוליטי והכלכלי. לילאז מדגיש כי אין לזהות בהכרח בונפרטיזם עם שלטון צבאי. לשיטתו, מדובר בדגם שלטוני זמני, שבו מנהיג בעל סמכות רחבה מתייצב מעל למאבקים הפוליטיים, מרכז בידיו את הכוח השלטוני ומקדם רפורמות שנועדו לשפר את יעילות המערכת. מנהיג כזה עשוי להגביל את החירויות הפוליטיות, אך במקביל לאפשר פתיחות רבה יותר בתחומי החברה, התרבות והכלכלה, ואף לקדם הפחתת מתיחות ביחסי החוץ. בריאיון שהעניק ל"יורוניוז" באוקטובר 2026 העריך לילאז כי מוג'תבא ח'אמנהאי עשוי למלא את תפקיד "בונפרטה של איראן" לאחר המלחמה, אך הדגיש כי התפתחויות המלחמה עשויות להביא גם לעלייתה של דמות אחרת.

אחרים, לעומת זאת, הטילו ספק ביכולתו של רזאא'י למלא תפקיד מרכזי בעת הנוכחית. כך, למשל, טען הפרשן הפוליטי הרפורמיסטי, אחמד זידאבאדי, כי יש המצפים מרזאא'י להצליח לעשות סדר במערכת, כשם שבעבר תלו תקוות דומות בנשיא מסעוד פ'זשכיאן וביו"ר המג'לס מוחמד באקר קאליבאף. ואולם, לדבריו, ספק אם אדם כלשהו יוכל למלא תפקיד זה במבנה השלטוני הנוכחי. לשם כך דרוש אדם המסוגל להבין היטב את המצב, לעשות סדר במערכת, לקבל החלטות ולהגן עליהן.

האפשרות שרזאא'י ימלא תפקיד מרכזי בדגם שלטוני שונה ברפובליקה האסלאמית מקבלת משנה חשיבות לנוכח הספקות המתמשכים באשר ליכולתו של מוג'תבא לבסס את שלטונו. מאז בחירתו למנהיג העליון לא הופיע מוג'תבא בפומבי והמידע על מצבו הבריאותי ועל מעורבותו הישירה בקבלת ההחלטות נותר מוגבל. אומנם בתקופה האחרונה התרבו הדיווחים על פעילותו ועל פגישותיו עם בכירי המשטר, לרבות רזאא'י עצמו, שטען כי נפגש עם המנהיג החדש וכי זה בקיא בפרטי העניינים המדיניים, הכלכליים, החברתיים והצבאיים ומעביר הנחיות לבכירים. ואולם, קשה לקבוע על סמך דיווחים אלה באיזו מידה מסוגל מוג'תבא להפעיל את סמכויותיו, לכפות את מרותו על מוקדי הכוח השונים ולהכריע במחלוקות ביניהם. בנסיבות אלה, המשבר המתמשך של הרפובליקה האסלאמית עשוי להכשיר את הקרקע למעבר הדרגתי לדגם

שלטוני חלופי, שבו נשמרת המסגרת הפורמלית של שלטון חכם ההלכה, אך מרכז הכובד עובר בהדרגה לממסד הביטחוני ולמשמרות המהפכה.

כל עוד נמשכת המציאות המלחמתית, מוקדם לקבוע כיצד יתייצב המבנה השלטוני החדש. מצב החירום מחייב תיאום בין מוסדות המדינה ועשוי לחזק אישים בעלי ניסיון ביטחוני וקשרים חוצי מוסדות ,דוגמת רזאא'י. בה בעת, הוא מקשה להבחין בין השפעה הנובעת מצורכי השעה לבין סמכות פוליטית יציבה. לאחר סיום המלחמה ניתן יהיה להעריך טוב יותר לאיזה כיוון מתקדמת "הרפובליקה האסלאמית השלישית": האם מוג'תבא יצליח לבסס את מעמדו כמנהיג עליון בעל סמכות ממשית, בדומה לאביו, או שמא תתפתח בהדרגה מערכת שלטונית שבה הכוח מבוזר בין כמה מוקדים ושחקנים, ואולי אף מתרכז בידי דמות פוליטית-ביטחונית חזקה. בתרחיש השני עשוי מוחסן רזאא'י, בזכות ניסיונו, קשריו ומעמדו הנוכחי, למלא תפקיד משמעותי אף יותר מזה שהוא ממלא כיום. בכל מקרה, עצם חזרתו למרכז קבלת ההחלטות ממחישה עד כמה רחוק תהליך עיצובה של הרפובליקה האסלאמית החדשה מסיומו.

עורכי הסדרה: ענת קורץ, רינת חרש ואלדד שביט.